

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Utredningen om näringslivets försörjningsberedskap (N 2022:08)

Beslut vid regeringssammanträde den 18 juli 2024

Utvidgning och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 7 juni 2022 kommittédirektiv om ökad försörjningsberedskap för varor och tjänster från industrin (dir. 2022:72). Enligt direktiven ska en särskild utredare kartlägga vilka varor och tjänster som har väsentlig betydelse för upprätthållandet av samhällsviktig verksamhet eller där allvarliga konsekvenser i övrigt riskerar att uppstå om varan eller tjänsten inte tillgängliggörs i Sverige.

Uppdraget utvidgas. Utredaren ska nu även bl.a.

- analysera och redogöra för hur avtal om inköp av varor och tjänster för att trygga försörjningsberedskap kan ingås för att skapa en effektiv, enhetlig, förutsebar och långsiktig försörjning av samhällsviktiga varor och tjänster,
- utreda och analysera förutsättningarna för att införa en byggnads- och reparationsberedskap i Sverige, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 31 maj 2025.

Uppdraget att utreda nya samverkansformer mellan näringslivet och offentliga aktörer

Många av de viktigaste samhällsfunktionerna, som bl.a. omfattar produktion och transport av nödvändiga varor och tjänster, ägs och drivs i stor utsträckning av privata aktörer. Näringslivet är således av central betydelse för totalförsvaret och för försörjningsberedskapen. Myndigheter är i dag skyldiga att samverka med näringslivet i sin planering av verksamheten inför och vid höjd beredskap. Näringslivets involvering i planeringsarbetet behöver dock öka.

I den totalförsvarsorganisation som tidigare fanns i Sverige var s.k. krigsviktiga företag, K-företag, en viktig del. K-företag var företag vars produktion av varor och tjänster var av stor vikt för totalförsvaret och som, med hänsyn till totalförsvarets behov, skulle fortsätta sin verksamhet i en kris- eller krigssituation, i vissa fall med ändrad inriktning av verksamheten. De funktionsansvariga myndigheterna genomförde omfattande försörjningsanalyser för att bedöma vilka behov som fanns hos de olika funktionsansvariga myndigheterna och Försvarmakten. Med utgångspunkt från analyserna hade myndigheterna därefter möjlighet att träffa avtal med K-företag om fortsatt produktion och leverans av varor och tjänster under krigsförhållanden. Därutöver tecknades s.k. beredskapsavtal med företag som tillhandahöll särskilt viktiga varor och tjänster, vilket säkerställde produktion även under beredskapssituationer med allvarligt störd import. Beredskapsavtalen omfattade i de flesta fall även åtaganden om beredskapslagring av strategiska insatsvaror. Systemet omfattade som mest ca 11 000 företag och totalt fanns ca 250 beredskapsavtal.

Försvarsberedningen föreslår i sitt betänkande Kraftsamling – Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret (Ds 2023:34) att ett nytt system för involvering av näringslivet i försörjningsberedskapsarbetet etableras. Frågor om ansvar och metoder för att uppnå försörjningstrygghet, som lagerhållning i statlig eller privat regi och tillverkningsberedskap, behöver analyseras och utredas närmare, inte minst i ljuset av hur den EU-rättsliga regleringen har utvecklats sedan det tidigare systemet med K-företag var i bruk och det faktum att många samhällsviktiga varor och tjänster i dag tillhandahålls av multinationella bolag. Vidare behöver formerna för offentligt kravställande utvecklas utifrån befintliga ramar, t.ex. genom tillägg i de upphandlade leveransavtalen. System, strukturer och stöd för

avtalstecknande blir särskilt viktiga då flera offentliga aktörer kan komma att teckna avtal med samma leverantör.

Utredaren ska därför

- analysera och kartlägga om det finns behov av att utveckla formerna för samverkan och avtal mellan myndigheter och företag i syfte att stärka samhällets försörjningsberedskap,
- analysera och redogöra för hur avtal om inköp av varor och tjänster för att trygga försörjningsberedskap kan ingås för att skapa en effektiv, enhetlig, förutsebar och långsiktig försörjning av samhällsviktiga varor och tjänster,
- undersöka och föreslå ytterligare åtgärder, modeller eller metoder för att stärka och effektivisera samverkan mellan offentliga och privata aktörer samt utveckla samordningen av myndigheternas kravställning på privata aktörer, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att bedöma förutsättningarna för att återinföra en byggnads- och reparationsberedskap

Mellan 1944 och 2007 fanns inom Fortifikationsförvaltningen, den myndighet som utförde byggnadsarbeten åt Försvarmakten, en beredskapsorganisation för byggnadsverksamhet benämnd Byggnads- och reparationsberedskapen. Byggnads- och reparationsberedskapen skapades genom avtal och andra överenskommelser mellan å ena sidan staten och å andra sidan bygg-, maskin-, installations- och konsultföretag, och omfattade som mest 50 000 personer.

Utredningen om näringslivets försörjningsberedskap föreslår i delbetänkandet En ny beredskapssektor – för ökad försörjningsberedskap (SOU 2024:19) att formerna för en återetablerad byggnads- och reparationsberedskap ska utredas. Liknande förslag har tidigare förts fram av Försvarmakten, Försvarsberedningen och flera beredskaps- och sektorsmyndigheter. Erfarenheter från Ukraina har visat att det under krig är nödvändigt med beredskap för och förmåga att skyndsamt reparera både militär och civil infrastruktur, bl.a. för energi, transporter och elektronisk kommunikation. Förmågan att upprätthålla olika funktioner i samhället genom reparationer är viktig och har stor betydelse för försvarsviljan.

Sveriges beredskap och förmåga behöver i detta avseende stärkas. För att säkerställa det behövs en modern och effektiv byggnads- och reparationsberedskap.

Sverige har förändrats avsevärt sedan den tidigare byggnads- och reparationsberedskapen inrättades och delar av samhället fungerar annorlunda idag än under 1900-talets andra hälft. Vid utformandet av en modern och effektiv byggnads- och reparationsberedskap bör hänsyn tas till den samhällsutveckling och utveckling av säkerhets-, försvars- och förvaltningspolitiken som skett.

Det svenska beredskapssystemets framväxt och dagens roll- och ansvarsfördelning inom totalförsvaret behöver beaktas vid utformandet. Det gäller även förhållandena på dagens arbetsmarknad. Vissa materiel och kompetenser är specifika för enskilda sektorer i beredskapssystemet, medan andra är gemensamma och behöver planeras och fördelas mellan sektorer i ett läge av höjd beredskap. Ansvarsfördelningen mellan en tvärsektoriell och sektorsspecifik reparationsberedskap behöver utredas. Offentliga aktörers kapacitet att samordna, utföra och ansvara för arbetet behöver klarläggas och prägla utformandet.

En fråga av särskild vikt är om det i dag finns tillräckliga incitament för aktuella företag att sluta nödvändiga avtal om försörjningsberedskap med staten eller om nya incitamentsstrukturer behöver skapas. Sådana avtal måste även i möjligaste mån säkerställa faktisk tillgång till nödvändiga resurser i bygg- och reparationsprocessens alla led, oavsett leveranskedjornas längd eller komplexitet. Avtalen behöver kunna slutas på ett sätt och inom en tid som gör att byggnads- och reparationsberedskapen kan uppfylla sitt syfte inför och vid höjd beredskap. Det finns även skäl att överväga om civilområdesansvariga länsstyrelser inom respektive civilområde bör ges i uppgift att samordna planering och prioritering av byggnads- och reparationsberedskapen inför och vid höjd beredskap.

Utifrån sådana hänsyn kan grundläggande frågor besvaras om hur en modern och effektiv byggnads- och reparationsberedskap bör fungera, organiseras och finansieras inför och vid höjd beredskap. Därefter kan en bedömning göras om vilken statlig aktör som bäst lämpar sig som ansvarig för uppgiften.

Utredaren ska därför

- utreda och analysera förutsättningarna för att införa en byggnads- och reparationsberedskap i Sverige,
- bedöma och redogöra för avgränsningarna mellan ett tvärsektoriellt och ett sektorsspecifikt offentligt ansvar för byggnads- och reparationsberedskap,
- bedöma och föreslå hur en avtalsstruktur för byggnads- och reparationsberedskapen bör utformas,
- bedöma kapaciteten hos ett urval av relevanta offentliga aktörer att samordna, utföra och ansvara för arbete inom eller angränsande till byggnads- och reparationsberedskap,
- föreslå hur en modern och effektiv byggnads- och reparationsberedskap bör fungera, organiseras och finansieras i syfte att öka Sveriges beredskap och förmåga att skyndsamt bygga och reparera civil infrastruktur, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska beskriva konsekvenserna av förslagen på det sätt som anges i de ursprungliga direktiven.

Redovisning av uppdraget

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 31 maj 2025.

(Klimat- och näringslivsdepartementet)